

van het leven, zooals zich dat aan hem geopenbaard heeft, de volheid van het geluk en de vreugde om het bestaan, die onherroepelijk in het dagelijksche leven wordt tot „eentonigheid,” de „eentonige” uiting van wat een rijkdom is aan innerlijkheid.

Zooals ook in de hollandsche natuur niet overheerscht het trotsche gebaar als in de verschijning dier natuur op andere deelen der aarde, maar zich openbaart als rust en wijdheid en vlakheid, maar waarin de geest tusschen de wazige horizonten tot droom en peinzing verzinkt, zoo is ook het wezen van de speciaal hollandsche kunst vreemd aan het trotsche en imponeerende gebaar.

Waar Rembrandt het eenvoudige leven beeldt, verkrijgt hij zijn grootste kracht. Het is evenwel het wezen der wereldverschijnselen, de wereldziel, de cosmische eenheid, of welke benamingen de mensch nog meer mag uitgevonden hebben voor het mysterieuse raadsel, dat zich achter de dingen verbergt en dat ieder kunstenaar tot zichtbaarheid tracht te brengen in zijn werk of ieder wijsgeer tracht te vatten in bevredigende verklaringen, deze diepste grond van het zijn is het tenslotte, die zich bij Rembrandt in verheugde momenten zichtbaar maakt. En dit verhoogde moment der realiteit behoudt de eenvoudige kracht der constructie van het „gewone” leven.

Wat de beteekenis is van het godssymbool in het religieus geestesleven van den mensch, is deze mystieke aanwezigheid in het wereldbeeld voor den kunstenaar, alleen in andere vormen zich openbarend. Deze innerlijkste grond van het zijn zoekt ook de kunstenaar, om zich aanbeddend voor te buigen en dezelfde wezenlijkheid openbaart zich aan hem, maar is bij hem gevormd uit kleur en lijn.

Ook in dit eenvoudige leven, dat Rembrandt uitbeeldt, ontbreekt het dramatische of historische motief niet, maar het is enkel aanwezig als zoodanig, het „geval” rechtvaardigend en bewegend. Het is enkel de wet, die het verschijnsel heeft tot stand gebracht, een wet, even onontbeerlijk in een kunstwerk, als in de natuur de wet der zwaartekracht. Zooals de wind door den chaos der wolken strijkt en de orde der ééne richting oproept, en daardoor één der wetten van de bouworde eener wolkengroepering wordt, zoo scheidt in de verwarring van het dagelijksche leven het motief orde en gestalte, waardoor het de aandacht van den kunstenaar op zich vestigt.

Ook wanneer het leven bij Rembrandt tragisch of komisch verstoord wordt of welke andere groepeerende beweegkracht ook bezit, is de groepeerings enkel aanleiding en geen doel. Maar dit zijn waarheden te oud en te overbekend eigenlijk, dan om ze nog eens te herhalen.

Het leven is rijk aan verschijnselen. En waar Rembrandts kunstenaarsbewustzijn werd getroffen door zulk een tot bijzonderheid geworden uiting